

2. Введение в HR-менеджмент: учебник: пер. 3-го англ. изд. / Маргарет Фут, Кэролайн Хоук. – М.: Дело и Сервис, 2005. – 496 с.
3. Чуркина М., Жадько Н. Между молотом и наковальней // Кадровый менеджмент. – 2007. - №2. – с. 24-26.
4. Варламова Е.Б. Как заинтересовать «нематериально»? // Кадровый менеджмент. – 2007. - №2. – с. 20-23.
5. Лаврова А. Клиентоориентация или просто декларация // Обучение персонала. – 2006. - №2. – с.30-34.
6. Универсальная система показателей: Как достичь результатов, сохраняя целостность / Хьюберт Рамперсад; Пер. с англ. – 3-е изд.- М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 352 с.
7. Farnham, David and Pimlott, John. Understanding Industrial Relations. 5th edition, Cassell, 1995.
8. HR в борьбе за конкурентное преимущество / Дейв Ульрих, Уейн Брокбэнк; Пер. с англ. – М.: Протекст, 2007. – 345 с.

УДК 338.3.003.2

Л.А. Квятковська, ст. викладач,
Кременьчущий державний політехнічний університет

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРАХУНКУ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Реформи створюють більш сприятливі умови для адаптації господарюючих суб'єктів до нових ринкових умов, дозволяючи послідовно застосовувати адекватні реакції на ринкові стимули і критерії, отримувати для цього знання й уміння скористатися ними для забезпечення економічної стійкості своєї діяльності. Економічна стійкість є тим підґрунтям та складовою, яка формує фінансову безпеку підприємства як результат його фінансової стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблеми зв'язку економічної безпеки, фінансової безпеки з точки зору впливу на їх рівень фінансової стійкості підприємства займаються провідні фахівці в області управління фінансами та економічним розвитком виробничої структури, серед яких слід виділити І.А.Бланка, О.Р. Кривицьку, В.Ф.Пріснякова. І.А. Бланк трактує «фінансову стійкість» як поняття близьке до «фінансової рівноваги», визначаючи ці категорії часткою власних джерел при формуванні фінансових ресурсів підприємства [1]. О.Р. Кривицька розглядає фінансову стійкість як результат формування достатнього обсягу сформованого на підприємстві прибутку [2, с.138]. За методикою В.Ф. Пріснякова рівень фінансової безпеки підприємств ринкової та планової економіки насамперед визначається станом та структурою активів підприємства та джерелами їх покриття [3, с.49].

Результати цих досліджень дають можливість зробити висновки про формування нової економічної школи, яка об'єднує категорійний та аналітичний аспект економічної та фінансової діяльності підприємства, яке здійснює діяльність в умовах становлення ринкового середовища, але на сучасному етапі не пропонується методика, узагальнююча всі ці погляди з врахуванням існуючих ризиків та з використанням комплексу показників фінансово – економічної діяльності.

Цілями статті є узагальнення та формування методики визначення рівня фінансової стійкості підприємства з врахуванням як факторів, що впливають на цей рівень, так і з врахуванням наслідкового зв'язку з інтегральними показниками економічної та фінансової безпеки.

До понятійного апарату фінансової стійкості підприємства перш за все можна віднести: об'єкт, суб'єкт і предмет фінансової стійкості. Важливими також є: фінансовий ризик, фінансові загрози (загрози фінансовій безпеці), мета і механізм забезпечення фінансової безпеки (механізм управління фінансовою безпекою), фінансові інтереси, критерії та індикатори стану фінансової діяльності, оцінка рівня фінансової безпеки, фінансова небезпека, джерела фінансової небезпеки, банкрутство, фінансова стратегія, гарантія фінансової безпеки, принцип забезпечення фінансової безпеки підприємства, методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки, фінансова діяльність підприємства, основні напрями забезпечення фінансової стійкості підприємства, моніторинг фінансової діяльності, інформаційне та аналітично-прогнозне забезпечення фінансової стійкості, повноваження підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства.

До принципів забезпечення фінансової стійкості підприємства слід віднести:

1. Первинність господарського законодавства під час забезпечення фінансової безпеки підприємства. Забезпечення фінансової стійкості підприємства повинно здійснюватися законними методами та інструментами.

2. Збалансованість фінансових інтересів підприємства в особі його власників і керівництва. При цьому слід також визначати критерії оцінки стану фінансової стійкості підприємства, кількісні індикатори, які характеризують його фінансову діяльність, на перспективу та фінансову стратегію підприємства.

3. Моніторинг реальних і потенційних загроз фінансовій безпеці підприємства та програма заходів щодо відвернення загроз.

До фінансових інтересів підприємства можна віднести:

- забезпечення основним і оборотним капіталом для ефективного ведення комерційної діяльності;
- забезпеченість інвестиціями для розвитку підприємства, включаючи його фінансову систему;
- максимізація прибутку;
- оптимізація відрахувань до бюджету;
- зростання ринкової вартості акцій.

На рівень фінансової діяльності підприємства і відповідно на стан його фінансової стійкості впливають:

- внутрішні чинники — рівень операційного і стратегічного фінансового менеджменту,
- зовнішні чинники — держава, ринок, конкуренція.

При визначенні рівня фінансової стійкості підприємства необхідно насамперед використовувати широкую інформаційну базу, що сформована з даних про результати різних напрямків діяльності підприємства, здійснити поглиблений фінансово – економічний аналіз стану підприємства.

Проводячи фінансовий аналіз, слід додержувати певної послідовності дій. На початковому етапі виконуються підготовчі заходи, що забезпечують правильність аналітичних розрахунків. Тут добираються і систематизуються звітні матеріали, перевіряється взаємний зв'язок економічних показників і оцінюється їх порівнянність (остання може порушуватися через інфляційні процеси, відсутність впорядкованого розбиття за статтями звітності та аналітичними групами балансу).

Критерії фінансової стійкості підприємства — ознака або їхня сукупність, на основі якої (яких) можна зробити висновок: чи знаходиться у безпечному стані фінансова діяльність підприємства. Наприклад, основним критерієм економічної безпеки підприємства є наявність у нього прибутку. Прибуток є основним об'єктом фінансово-економічного аналізу серед тих, які визначають результативність фінансово-господарської діяльності підприємств. У даному випадку йдеться про прибуток у класичному розумінні, який являє собою головним чином різницю між виручкою підприємства від реалізації (продажу) товарів, робіт, послуг і витратами на виробництво (обіг), тобто їх собівартістю.

Прибуток — це частина додаткової вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми. Отже, об'єктивна основа існування прибутку пов'язана з необхідністю первинного розподілу додаткового продукту. Прибуток — це форма прояву вартості додаткового продукту. Таким чином, прибуток є об'єктивною економічною категорією. Тому на його формування впливають об'єктивні процеси, що відбуваються в суспільстві, у сфері виробництва й розподілу валового внутрішнього продукту.

Водночас прибуток — це підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання. Тому прибуток відбиває її результати і зазнає впливу багатьох чинників. Є особливості у формуванні прибутку підприємств залежно від сфери їхньої діяльності, галузі господарства, форми власності, розвитку ринкових відносин.

Отже, на формування абсолютної суми прибутку підприємства впливають: результати, тобто ефективність його фінансово-господарської діяльності; сфера діяльності; галузь господарства; установлені законодавством умови обліку фінансових результатів.

Прибуткова діяльність пов'язана з оптимальністю формування та використання майна підприємства. Однак, для оцінки рівня фінансової стійкості на перше місце виступають показники, пов'язані з обсягом власного капіталу, як бази оцінки фінансової незалежності та кредитоспроможності. Оцінювання структури балансу підприємства проводиться на підставі показників коефіцієнта покриття та коефіцієнта забезпеченості власними коштами. Підставою для визнання структури балансу незадовільною, а підприємства - неплатоспроможним є одна з таких умов:

- коефіцієнт покриття балансу на кінець звітного періоду має значення менше 2;
- коефіцієнт забезпеченості власними коштами на кінець звітного періоду має значення менше 0,1.

Розрахунок коефіцієнта покриття балансу (Кп) визначається відношенням суми оборотних коштів до загальної суми поточних зобов'язань за кредитами банків, інших позовних коштів і розрахунків з кредиторами та характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення своїх боргів. Цей коефіцієнт розраховується за такою формулою:

$$K_p = \frac{O_{ак}}{П_{зоб}} \quad (1)$$

де $O_{ак}$ — оборотні активи; $П_{зоб}$ — поточні зобов'язання.

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (Кзвк) визначається як відношення різниці суми джерел власних коштів і вартості основних фондів та інших необоротних активів до фактичної вартості оборотних коштів, які наявні у підприємства. Цей коефіцієнт розраховується за такою формулою:

$$K_{звк} = \frac{В_{к} - N_{ак}}{O_{ак}} \quad (2)$$

де $В_{к}$ — власний капітал; $N_{ак}$ - необоротні активи; $O_{ак}$ - оборотні активи.

Даний норматив характеризує мінімальну наявність у підприємства власних оборотних коштів, яка необхідна для забезпечення його фінансової стійкості. Порівнюючи фактичні коефіцієнти з їх нормативними значеннями, можна забезпечити оперативний контроль за фінансовим станом підприємства і здійснити відповідні заходи щодо виходу його із кризового стану.

Для кожного підприємства велике значення має визначення оптимальної границі його власної фінансової стійкості, як і факторів, що обумовлюють цю границю. Якщо фінансова стійкість підприємства недостатня, це може привести до його неплатоспроможності, якщо, навпаки, надлишкова — це створить зайві запаси і резерви, що спричинить ріст витрат на їхній зміст, знизить прибуток і загальмує темпи економічного розвитку.

Визначення стандартизованої границі фінансової стійкості — процес складний. Кожне підприємство функціонує у визначеному економічному середовищі, де на ефективності його роботи, ліквідності, платоспроможності позначається ряд макроекономічних факторів, на які підприємство вплинути не може. В основі найбільш розповсюдженого, коефіцієнтного підходу аналізу рівня фінансової стійкості лежать обчислення й аналіз ряду фінансових коефіцієнтів, що орієнтуються винятково на даних Балансу. Нормативні значення фінансових коефіцієнтів наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Нормативні значення фінансових коефіцієнтів

Показник	Тенденції, що рекомендуються (значення ,зміни)
Коефіцієнт фінансової автономії	Критичне значення - 0,5, збільшення
Коефіцієнт фінансової залежності	Критичне значення - 2, зменшення
Коефіцієнт фінансового ризику	< 0,5, критичне значення - 1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0 ,збільшення
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових засобів	0,4
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,6

Коефіцієнтний підхід до визначення фінансової стійкості доповнюється агрегатним, оскільки виділяє типи поточної фінансової стійкості підприємства. А інтегральний підхід дозволяє одержати ще й інтегровану оцінку ступеня фінансової стійкості. Особливо ефективно його застосування в умовах кризового стану економічної системи, коли старі господарські зв'язки підприємства втрачені і йде процес створення нових зв'язків з партнерами, зацікавленими у вашій фінансовій стійкості. Показники фінансової стійкості при цьому підході характеризують стан і структуру активів підприємства і забезпеченість їхніми джерелами покриття. Можливе виділення чотирьох типів фінансових ситуацій:

- абсолютна стійкість фінансового стану, що зустрічається рідко і представляє крайній тип фінансової стійкості;
- нормальна стійкість фінансового стану підприємства, що гарантує його платоспроможність;
- нестійкий фінансовий стан, сполучений з порушенням платоспроможності, при якому проте зберігається можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних засобів і збільшення власних оборотних коштів, а також за рахунок додаткового залучення довгострокових кредитів і позикових засобів;
- кризовий фінансовий стан, при якому підприємство знаходиться на грані банкрутства, оскільки в даній ситуації кошти, короткострокові фінансові вкладення і дебіторська заборгованість підприємства не покривають навіть його кредиторської заборгованості.

На сьогодні актуальним є питання формування системи показників фінансового стану підприємства, яка б відображала всі особливості функціонування підприємства і при цьому давала найбільш точну оцінку схильності підприємства до банкрутства. Однак слід враховувати, що система показників повинна включати коефіцієнти, які найбільш повно відображають фінансовий стан підприємства, але при цьому їх кількість як можна менша.

Тому, розглядаючи фінансову стійкість на системному рівні були визначені та проаналізована динаміка наступних фінансових показників:

- коефіцієнт фінансової автономії;
- коефіцієнт фінансової залежності;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт фінансової стабільності;
- коефіцієнт ліквідної платоспроможності;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

Межа фінансової стійкості— припустимий розмір зниження обсягу реалізації продукції при несприятливій кон'юктурі ринку, що дозволяє підприємству здійснювати прибуткову діяльність. Цей показник розраховується по наступній формулі:

$$\text{ПФБ} = \text{ОР} - \text{ОРтб}, \quad (3)$$

де ПФБ —обсяг можливого зниження реалізації продукції, що забезпечує беззбиткову діяльність підприємства ("межа фінансової безпеки" або "запас фінансової міцності"); ОР - фактично досягнутий (або планований) обсяг реалізації продукції; ОРтб -обсяг реалізації продукції в точці беззбитковості. Рівень фінансової стійкості може бути виражений і відносною величиною — коефіцієнтом фінансової безпеки. Його розрахунок здійснюється по формулі:

$$\text{КФБ} = \text{ПФБ} / \text{ОРф}, \quad (4)$$

де КФБ –коефіцієнт фінансової безпеки(фінансової міцності); ПФБ - межа фінансової безпеки (обсяг можливого зниження реалізації продукції, що забезпечує беззбиткову діяльність); ОРф — фактично досягнутий (або планований) обсяг реалізації продукції.

Точка беззбитковості - показник, що характеризує обсяг реалізації продукції, при якому сума чистого доходу підприємства дорівнює загальній сумі постійних витрат).

Обсяг реалізації продукції, при якому підприємство досягає "точки беззбитковості", може бути визначений по наступній формулі:

$$\text{Ртб} = \frac{\text{Iпост} \cdot 100}{\text{Рчд} - \text{Рзв}}, \quad (5)$$

де Ртб — обсяг реалізації продукції, що забезпечує досягнення точки беззбитковості; Iпост - сума постійних витрат; Рчд -рівень чистого доходу від реалізації продукції, у %; Рзв -рівень перемінних витрат до обсягу реалізації продукції, %.

Чим усталенішою буде фінансова система підприємства, тим життєздатнішою буде його фінансова діяльність, тим вищим буде рівень його фінансової стійкості. Порушення пропорцій і зв'язків у фінансовій системі підприємства веде до її дестабілізації, є серйозним сигналом переходу фінансової системи від безпечного стану до небезпечного.

Необхідно зазначити, що фінансова стійкість підприємства визначається комплексом властивостей організаційної, інноваційної, логічної, виробничої, фінансово-кредитної діяльності з урахуванням їхньої взаємодії і взаємовпливу, а також кількістю продукції, яка випускається, та її новаторськими властивостями, науково-технічна розвиненістю матеріальної бази, стабільністю усього спектра ресурсного забезпечення, розвиненістю кадрового і інтелектуального потенціалів, наявністю інноваційного менеджменту. Фінансова складова економічної безпеки підприємства визначається «як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, яке виражене у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив її технологічного і фінансового розвитку».

Література

1. Бланк И.А. Словарь – справочник фінансового менеджера. – К.: «Ника –Центр», 1998. – 480 с.
- 2.Кривицька О.Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку // Фінанси України. -2005.- №3.- С.138.
3. Прісняков В.Ф. Порівняння фінансово –економічної стійкості ринкової і планової економік // Фінанси України. -2006.- №10.- С. 49.